

GALÉNOSZ

A legjobb orvos egyben filozófus is

Ami sok atlétával megesik, aki olimpiai győztessé akar válni, de semmit sem tesz, hogy úgy is történjen; ugyanez esik meg sok orvossal is. Dicsérik ugyanis Hippokratészt, és úgy gondolják, mind között ő az első, azonban bármit inkább megtesznek, mint azt, hogy a hozzá hasonlók közé kerüljenek. Hiszen szerinte az orvoslásban nem kis rész jut az asztronómiának, és ami azt szükségképpen megelőzi: a geometriának. És nemcsak, hogy ők maguk nem foglalkoznak egyikkel sem, hanem szidják is azokat, akik ezt teszik. Ő ugyanis azt tartja, hogy a test természetét alaposan meg kell ismerni, hisz az – mint mondja – az orvosi mesterség lényegének alapja. Ők azonban úgy foglalkoznak ezekkel, hogy nemcsak az egyes testrészek mibenlétét, összetettségét, alakját, nagyságát és a körülötte levőkkel való kapcsolatát, de még elhelyezkedését sem ismerik. Egyszersmind, minthogy a betegségeket nemek és fajok szerint elkülöníteni nem tudják, az orvosok a gyógyítás célját is elvétik, figyelmeztet Hippokratész, miközben arra biztat, hogy gyakoroljuk az elméleti módszert. A mai orvosok viszont olyannyira nem törődnek ezzel, hogy meg is róják azokat, akik foglalkoznak vele, mintha a leghaszontalanabb dolgokkal törődnének. Bizony maga Hippokratész arra int, hogy nagy megfontoltságra van szükség ahhoz, hogy tudjuk azt, mi történik, mi történt s mi fog történni a beteggel. Ők azonban az orvosi mesterség ezen részét csak annyira gyakorolják, hogy ha valaki előre jelzi az orrvérzést vagy izzadást, szemfényvesztőnek kiáltják ki, aki hihetetlen dolgokat állít. Maguk pedig nehezen viselnék el, ha valaki másmilyen jóslattal állna elő. Bajosan határoznák meg a diéta jellegét egészen a betegség tetőfokának eljöveteleig, noha Hippokratész elrendeli azt, hogy ilyenkor bizonyos fajta étrendet kell követni. Mi maradt hát, amiben versenyezhetnek e férfival? Mert bizony nem az, hogy nagy-szerűen tudják kifejtetni gondolataikat, mely tekintetben ő a legmagasabbra jutott, tőlük olyannyira különbözőképpen, hogy úgy tűnik, közülük sokan egy kifejezésben két hibát is vétének; úgyhogy megérteni is alig lehet őket.

Ezért úgy gondolom, meg kell keresni annak az okát, hogy – habár mindannyian csodálják e férfit – mégsem olvassák írásait, vagy ha valaki olvassa is azokat, nem érti meg azt, amit szerzőjük ír, vagy – még ha meg is érti – a gyakorlatban nem követi végig úgy, hogy azt elmélyítse egészen a biztos tudásig, rálelvén arra, hogy az akarat és képesség által jut osztályrészül az embereknek minden dicsőség. Mert aki ezek közül egyikben kudarcot vall, az szükségképpen a végcél tekintetében is kudarcot vall.

Bizony rögtön látjuk, hogy az atléták vagy azért vétik el céljukat, mert testük alkalmatlan annak elérésére, vagy mert a gyakorlást elhanyagolják. Akik pedig testük szerint alkalmasak a győzelemre és a gyakorlás tekintetében is feddhetetlenek, hogyan is ne győznének sok versenyen, melyeknek koszorú a díja? Vajon tehát a mai orvosok silányak mindkét dologban, mivel sem megfelelő képességgel, sem akarattal nem rendelkeznek e mesterség gyakorlására; vagy ha az egyik meg is van bennük, a másik hiányzik?

Márpedig úgy látom, ellentmond a józan észnek az, hogy manapság egyetlen olyan em-

ber sincs, akinek megfelelő képessége lenne ennek az olyannyira emberséges tudománynak az elsajátítására, hiszen a kozmosz is ugyanolyan, mint volt, az évszakok ugyanazon rend szerint követik egymást, a nap sem változtatta meg semmilyen tekintetben futását, és egy csillag sem állapotát, akár álló az, akár mozgó. Mert érthető, hogy egyrészt a rossz nevelés miatt, melyben manapság részesülnek az emberek, másrészt mert a gazdagságot többre tartják az erénynél, nincs ma senki olyan, amilyen Pheidiasz volt a szobrászok, Apellész a festők, Hippokratész az orvosok között; habár nekünk, akiknek az jutott osztályrészül, hogy ezen régi férfiak után születünk, és az általuk olyan magasra fejlesztett tudományt kézszen kaptuk, ebből nem kevés előny származott. Mindenesetre mindazt, amit Hippokratész elméjének igen hosszú ideig tartó munkájával feltalált, könnyebb lenne annak, aki azt csekély idő alatt megtanulta, életének hátralévő részében a még hiányzó többi dolog feltalálására használni. De nem lehetséges az, hogy aki a gazdagságot az erénynél többre tartja, és a mesterséget nem az emberek boldogulására, hanem a pénzszerzésért tanulja ki, elérje annak végcélját. [Hamarabb gazdagodnak meg ugyanis mások, minthogy mi annak céljához eljünk.]* Nem lehetséges ugyanis egyszerre pénzt keresni és ezzel az oly tekintélyes mesterséggel foglalkozni, hanem aki az egyikre hevesebben vágyakozik, a másikat szükségképpen megveti. Vajon tudunk-e mondani olyat a ma élő emberek között, aki csak annyi pénzt akarna szerezni, ami elég a legszükségesebb dolgokra? Van-e valaki, aki képes nem csak szóval tanítani, hanem saját életének példájával megmutatni a gazdagságnak természet szerint való határát, mely csak éppen a szomjúság, az éhség és a hideg megszüntetésének képességéig terjed?

Ha valaki ilyen, akkor megveti Artaxerxész és Perdikhász vagyonát, és soha nem járul eljűk, hanem gyógyítani fogja azt, aki Hippokratész tudományára szoruló betegségben szenved; mégsem akar állandóan vele lenni, hanem gyógyítja a szegényeket Kranónban Thassosban és a többi kicsiny városban is. A Kóziaioknak, polgártársainak hátrahagyja Polyboszt és a többi tanítványát, ő maga pedig tanít, bejárván véges-végig egész Hellászt – mert írnia kell a vidékek természetéről.** Azért, hogy tapasztalat által tudjon döntení azon dolgokról, melyeket elméletben már elsajátított, minden várost személyesen kell felkeresnie;

* Müller kiadásában (Teubner, Lipsiae, 1891) kirekeszti a mondatot, úgy érzem jogosan, amit a két nagyon hasonló mondatvégződés is megerősít. A gondolatmenet azonban az, hogy aki csak meg akar gazdagodni, az hamarabb tesz szert vagyonra, mint amennyi idő alatt az orvosi mesterség kitanulható; ezért nem érheti el e mesterség alapvető célját az, aki pedig arra törekszik, míg más az orvoslás ürügye alatt meggazdagodik. A másik általam használt kiadásban (Kühn, 1821, Lipsiae) a kérdéses mondat a főszövegben van, azaz a kiadó nem rekesztette ki azt.

** Ezt a beszúrást is kirekeszti Müller. A szövegösszefüggésben jogosan, bár a következőkben éppen a vidékek megismerésének fontosságáról lesz szó, ami utalás egy, a hippokratészi corpusban hagyományozott írásra. Egyébként meg kell jegyezni, hogy a mondat – éppen állítmányaát tekintve – problémát vet fel a szöveg hagyomány tekintetében és elég nehezen értelmezhető. Én a Müller-féle olvasatot fogadtam el annak ellenére, hogy azt nem a szöveg hagyomány támogatja, hanem valójában egy konjektúra. A levegőről, a vizekről és a hegyekről, 165-186.o. (Ford.: Ritoók Zsigmond). In: *Válogatások a hippokratészi gyűjteményekből*. Bp., Gondolat, 1991. A szövegekhez kapcsolódó problémákról ld. Harmatta János a fordításához írott bevezetőjét, uo. 161-165.o.

egyrészt azokat, melyek délen vannak, azután amelyek északra, majd pedig keletre, és amelyek nyugatra. Azután meg kell néznie a völgyben fekvő városokat és a hegyen levő helyeket is, és amelyek vízben szegények – így máshonnan vezetik be; majd melyek forrásokból, esőből, tóból vagy folyóból nyerik azt: figyelmet fordít arra is, hogy vajon vize túlságosan hideg-e vagy meleg, és hogy nátront, timsót, vagy valami más ezekhez hasonlóan tartalmaz-e. Meg kell még néznie a nagy folyók mentén fekvő városokat, a tavakkal és tengerrel szomszédosakat; és végül minden ilyen dolgot ismernie kell, melyekre maga Hippokratész tanított minket. Annak az embernek, aki ilyenén akar válni, nemcsak hogy szükségképpen meg kell vetnie a gazdagságot, hanem végtelkéig szeretnie kell munkáját. De nem lehet szorgalmas az, aki dorbézol, étellel töltekezik tele, aki átadja magát a szerelmi élvezetnek; egyszerűen, aki szégyenletes dolgoknak és gyomrának szolgája. Tehát az igazi orvos kedveli a mértékletességet és szereti az igazságot. Sőt még az elméleti módszert is kell alkalmazni annak érdekében, hogy megismerje az összes betegséget neme és faja szerint, és hogy minden egyes esetben tudja, miféle gyógymódot kell előírnia. E módszer megtanítja azt, hogy milyen a test természete; az, amely elsődleges elemekből áll, (ezen elemek egymással teljes egészükben elvegyültek), azután amely a másodlagosakból, azaz az érzékelhetőkből; amelyet 'hasznos részekből összetett'-nek nevezünk*, és ezekután a harmadik, mely organikus részekből tevődik össze. És megtanítja azt is, hogy az élőlények számára az elmondottakból milyen előny és miféle élettani működés származik, de mindezeket nem szabad vizsgálat nélkül elfogadni, hanem csak megfelelő bizonyítás alapján, az elméleti módszernek megfelelően. Hiányzik-e még valami ahhoz, hogy az az orvos, aki Hippokratészhez méltóan gyakorolja mesterségét, egyben filozófus is? Mert ahhoz, hogy megismerje a test természetét, a betegségek közti különbségeket és az orvosságok rendelését, foglalkoznia kell az elméleti módszerrel, ahhoz pedig, hogy e gyakorlatban szorgalmas maradjon, a gazdagságot meg kell vetnie, s mértékletesen kell élnie, így a filozófia minden részben a birtokában lesz: a logika, fizika és az erkölcsstan. S bizony nem kell tartanunk attól, hogy aki megveti a pénzt és a mértékletességet megőrzi, az valami csúf vagy ártalmas tettet hajt végre: mert ami jogtalan dologra csak vetemednek az emberek, azt a kapzsiság miatt vagy a gyönyöröktől behálózva teszik. Így tehát szükséges, hogy maga az erény a többi erényt is magába foglalja; mert az egyik követi a másikat, s nem lehetséges, hogy aki az egyiknek a birtokába jutott, nélkülözze a többit, hisz ezek követik azt; mintha egy kötél kötné össze őket.

Így hát mivel először a tudomány elsajátításához, majd annak gyakorlásához szükséges a filozófia az orvosok számára, ezért nyilvánvaló, hogy aki igazi orvos, az egyúttal filozófus is. Semmiképpen sem szorul bizonyításra, hogy aki az orvosi mesterséget helyesen akarja gyakorolni, annak szüksége van a filozófiára, mivel láthatunk olyanokat, akik annyira vágyakoznak a pénzre, hogy gyakran kuruzslónak tűnnek, nem pedig orvosnak. És azzal ellenté-

* 'homoiomereia'. Bár a Liddell Scott szótár a terminus magyarázatánál Anaxagoraszhoz irányít minket, J. E. Ravennek (Kirk – Raven – Schofield: *A preszokratikus filozófusok*. Bp., 1998, [ford.: Cziszter Kálmán és Steiger Kornél], 534-536.) a terminushoz fűzött magyarázata alapján itt az arisztotelészi használatra kell gondolnunk, „ahol 'ta homoimeré' olyan természeti szubsztanciák, mint a hús, csont, a fém vagy a négy elem, amelyeknek nézete szerint minden része pontosan ugyanolyan mint az egész.” (535.o.) Véleményem szerint tehát itt is erre kell gondolnunk.

tes célra használják e mesterséget, mint ami az természete szerint.

Vajon csakugyan vitázni fogsz azon, hogy kit hogyan hívjunk, és ostobán arról fogsz fe-csegni, hogy aki mértékletes, bölcs s a vagyonon úrrá tud lenni, azt méltán tarthatjuk orvos-nak, de filozófusnak mégsem, és hogy aki ismeri a test természetét, a szervek működését; azt, hogy mire szolgálnak a testrészek; továbbá a betegségek közti különbségeket s az or-vosi kezelés módjának meghatározását; ő tehát mégsem élt az elméleti módszerrel? Vagy engedvén ezekben a dolgokban, fogod-e szégyellni azt, hogy pusztán szavakról vitatkozol? De elég már ennyi: helyesebb – ha már jobb belátásra tértél –, ha nem a szavakról vitatko-zol, mint egy csóka vagy varjú, hanem a dolgokban lévő igazság megtalálására fordítod erő-det, mert nem mondhatod, hogy bárkiből is jó takács vagy cipész válhat bármikor is tanulás és gyakorlás nélkül, de bárki rögtön igazságos, mértékletes, a bizonyításban jártas, a dol-gok természetét ismerő lehet, habár tanárai sem voltak és önmagával sem foglalkozott.

Tehát ha ez szégyenletes dolog, és annak az embernek sajátja, aki nem a lényegről, ha-nem csak a szavakról vitatkozik, bizony először is a filozófiával kell foglalkoznunk, ha Hippokratésszel valóban versenyezni akarunk. Mert ha ezt tesszük, semmi sem lesz akadá-lya annak, hogy ne hozzá hasonlóvá váljunk, hanem nála jobbbá, megtanulván mindazt, amit ő oly szépen leírt, és hogy ami még hiányzik, azt mi magunk találjuk meg.

Hamvas Endre fordítása